

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 34/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä marraskuuta 2014 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 231/2014 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 68/2014 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Katariina Jahkola ja lainsäädäntöneuvos Outi Kemppainen, oikeusministeriö
- oikeusneuvos Jukka Sippo, korkein oikeus

- hovioikeudenneuvos Tuomo Antila, Helsingin hovioikeus
- käräjätuomari Maritta Pakarinen, Helsingin käräjäoikeus
- lakimies Katja Dogovic, Rikosseuraamuslaitos
- asianajaja Hilikka Salmenkylä, Suomen Asianajajaliitto
- professori Markku Helin
- professori Raimo Lahti.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- ulkoasiainministeriö
- valtiovarainministeriö
- sisäministeriö
- Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- Valtakunnansyyttäjänvirasto
- Helsingin syyttäjänvirasto
- Oulun syyttäjänvirasto
- Poliisihallitus
- Länsi-Suomen maistraatti.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annettua lakia. Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansain-

välistä perheoikeutta koskevien asioiden käsittely- ja oikeusastejärjestystä muutettaisiin.

Myös avioliittolakia, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettua lakia, adoptiolakia, isyyslakia, ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annettua lakia, holhustoimesta

annettua lakia, toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta annettua lakia sekä

aikuisten kansainvälisestä suojelusta tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta annettua lakia ehdotetaan muutettaviksi.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Yleistä

Esitys perustuu oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan vuosille 2013—2025 ja sen pohjalta valmisteltuun oikeusministeriön työryhmän mietintöön. Ehdotettujen lainmuutosten tarkoituksena on saada aikaan nykyistä järkevämpi ja tarkoituksenmukaisempi käsittely- ja oikeusastejärjestys rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista sekä kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa. Nykyjärjestelmässä ei sinänsä ole ilmennyt erityisiä ongelmia, mutta uudistuksella tuetaan tavoitetta pyrkiä kokonaisuutena vähentämään asioiden käsittelyyn käytettävää työpanosta. Nykyinen järjestelmä rikoksen johdosta luovuttamisesta sekä kansainvälisissä perheoikeudellisissa asioissa on Helsingin hovioikeuden ja korkeimman oikeuden voimavarojen käytön kannalta koettu epätarkoituksenmukaiseksi. Lisäksi luovuttamisasioiden vähäisyys ei ole ollut omiaan vahvistamaan asian käsittelyn tarvitsemää erityisosaamista nykyisessä neljässä toimivaltaisessa käräjäoikeudessa. Samoin on kyseenalaistettu Helsingin hovioikeuden toimiminen ensimmäisenä oikeusasteena kansainvälisissä perheoikeudellisissa eksekvatuuriasioissa.

Nykyisin kaikista käräjäoikeuden antamista rikoksen johdosta luovuttamispäätöksistä sekä Helsingin hovioikeuden päätöksistä lapsen palauttamista koskevissa asioissa voi valittaa suoraan korkeimpaan oikeuteen valituslupaa pyytämättä, minkä voidaan katsoa vähentävän korkeimman oikeuden mahdollisuuksia kohdentaa voimavaransa ennakkopäätösten antamiseen.

Hallituksen esityksessä on pohdittu erilaisten muutoksenhakumallien toimivuutta ja hyötyjä oikeudenhoidon uudistamisohjelman tavoitteiden sekä oikeusturvan näkökulmasta. Esityksessä päädyttiin ehdottamaan muutettavaksi nykyistä muutoksenhakujärjestelmää niin, että muutoksenhaku rikoksen johdosta luovuttamisesta sekä lapsen palauttamista koskevista päätöksistä tapahtuisi korkeimpaan oikeuteen valituslupan kautta samalla kun korkein oikeus toimisi ensimmäisenä valitusasteena. Perusteena ehdotetulle mallille ovat rikoksen johdosta luovuttamiselle asetetut erityiset kiireellisyysvaatimukset niin eurooppalaiseen kuin pohjoismaiseen pädätsmääräykseen liittyvässä luovuttamisessa, samoin kuin se, että perusteet rikoksen johdosta luovuttamisesta kieltäytymiselle ovat hyvin rajoitettuja ja tarkoitettu sovellettavaksi poikkeuksellisissa tilanteissa. Myös lapsen palauttamista koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti ja mahdollisuudet palauttamisesta kieltäytymiseen on tarkkaan rajattu. Samalla joustavoitettaisiin korkeimman oikeuden toimivaltaista kokoonpanoa niin, että asiat voitaisiin käsitellä kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Esityksen muut ehdotukset liittyvät oikeudenhoidon uudistamisohjelman oikeuskäsittelyn tehostamistavoitteisiin. Samalla kun muutoksenhakujärjestelmää uudistettaisiin ehdotetaan rikoksen johdosta tapahtuvissa luovuttamisasioissa siirryttävän entistä keskitetympään järjestelmään. Harvalukuiset ja pääosin nytkin Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävät rikoksen johdosta tapahtuvat luovuttamisasiat ehdotetaan siirrettäväksi sinne kokonaisuudessaan. Lainsäädännössä lähtökohtana on se, että luovutetta-

vaksi pyydettyä henkilöä kuullaan henkilökohtaisesti. Tämän helpottamiseksi ja käsittelyn nopeuttamiseksi ehdotetaan videoyhteyden käyttämisen mahdollistamista luovuttamisasian käsittelemisessä. Kansainvälisten perheoikeudellisten eksekvatuuriasioiden osalta ehdotetaan käsittelyn siirtämistä Helsingin hovioikeudelta Helsingin käräjäoikeuteen. Ainoastaan lapsen palauttamista koskevissa asioissa säilyisi Helsingin hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena. Eksekvatuuriasioissa sovellettaisiin normaalia muutoksenhakumenettelyä.

Oikeusturvan kannalta merkittävin muutos on ehdotus valitusluvan ulottamisesta muutoshakuun korkeimmalta oikeudelta rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta sekä lapsen palauttamista koskevien asioiden osalta. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin esityksestä antamassaan lausunnossa pitänyt muutoshakujärjestelmän uudistamista ehdotetulla tavalla perustuslain 21 §:n kannalta mahdollisena (PeVL 68/2014 vp), kun jäljempänä mainitun lisäksi otetaan huomioon asioiden keskittäminen ensimmäisessä asteessa ja sen myönteinen vaikutus oikeusturvan toteutumiseen. Perustuslakivaliokunta katsoo, että nyt arvioitavan valituslupavaatimuksen kohteena olevissa asioissa on kysymys tarkoin rajatuista ja oikeudellisesti erityislaatuista asiaryhmistä ja tällaisten asioiden käsittelyssä oikeusturvan takaaminen edellyttää erityistä oikeudellista asiantuntemusta kansainvälisen rikos- ja yksityisoikeuden alalla. Perustuslakivaliokunta pitää merkityksellisenä asiaryhmiä koskevia kiireellisyysvaatimuksia sekä sitä, että myös muu painava syy voisi olla valitusluvan myöntämisen perusteena, mikä mahdollistaa myös päätöksenteon oikeellisuuteen liittyvien seikkojen erityisen huomioon ottamisen. Perustuslakivaliokunnan mielestä huomionarvoista on lisäksi se, että rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva päätös on menettelyllinen ja merkitsee ainoastaan sen kysymyksen ratkaisemista, luovutetaanko henkilö pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon syytetoimia tai rangaistuksen täytäntöönpanoa varten.

Lakivaliokunta pitää ehdotettua muutosta myös oikeuspoliittisesti kannatettavana. Ehdotetut muutokset mahdollistavat tarkoituksenmukaisemman työnjaon tuomioistuinten välillä. Ensimmäisen toimivalta keskitetään asiantunteviin tuomioistuimiin, asioiden käsittelyketjut pidetään asioiden laadun vaatimalla tavalla lyhyinä ja asiat valikoituvat ennakkoratkaisu-uomioistuimeen valitusluvan kautta. Videoyhteyden hyödyntäminen luovuttamisasioiden käsittelyssä on myös yhdenmukainen yleisten digitaalisten kehitystavoitteiden kanssa. Valiokunta olisi ollut myös valmis harkitsemaan lapsen palauttamista koskevien asioiden siirtämistä Helsingin hovioikeudelta Helsingin käräjäoikeudelle eksekvatuuriasioiden tavoin, sillä lapsen palauttamista koskevat asiat ovat luonteeltaan suhteellisen yksinkertaisia hakemusasioita ja palautuksesta kieltäytyminen on mahdollista vain hyvin rajatuin perustein.

Hallituksen esityksessä esitetään, että lait tulisivat voimaan mahdollisimman pian. Eksekvatuuriasioiden käsittelyn siirtyminen Helsingin käräjäoikeudelle edellyttää asianmukaisen koulutuksen järjestämistä. Uuden isyyslain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2016. Näistä syistä johtuen valiokunta ehdottaa, että lakiehdotukset tulisivat kokonaisuudessaan voimaan vuoden 2016 alusta.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

6. Laki adoptiolain muuttamisesta

101 §. Siirtymäsäännökset. Tuomioistuimen käsiteltäväksi voi tulla edelleen sellaisia ulkomalaisen adoptiopäätöksen tunnustamista koskevia asioita, joiden käsittelyyn sovelletaan adoptiolain sijasta aikaisemman lapseksiottamisesta annetun lain säännöksiä. Jotta kaikki ulkomalaisen adoptiopäätöksen tunnustamista koskevat

asiat siirtyisivät hallituksen esityksessä tarkoitetulla tavalla käsiteltäväksi Helsingin hovioikeuden sijasta Helsingin käräjäoikeuteen, valiokunta ehdottaa hallituksen esityksessä ehdotettujen muutosten lisäksi tarkistettavaksi siirtymäsäännöksiä koskevan pykälän 6 momenttia.

7. Laki isyyslain 52 §:n muuttamisesta

52 §. *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen.* Eduskunta on hyväksynyt uuden isyyslain (11/2015) tämän esityksen vireilläolon aikana. Lakiehdotuksen olisi tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti uuden isyys-

lain kanssa, joten nykyistä isyyslakia ei ole tarpeen muuttaa. Valiokunta ehdottaa tarkistettavaksi lakiehdotuksen *nimikettä, johtolausetta ja pykälän numeroa.*

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 1.—5. ja 8.—11. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 6. ja 7. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

6.

Laki

adoptiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan adoptiolain (22/2012) 84 §, sekä
muutetaan 71, 73—76, 82 ja 101 §:n 6 momentti seuraavasti:

71, 73—76 ja 82 §
(Kuten HE)

101 §

Siirtymäsäännökset

lapseksiottamisen tunnustamista, johon 1 tai 2 momentin nojalla sovelletaan aikaisempaa lakia. *Asia käsitellään kuitenkin Helsingin hovioikeuden sijasta Helsingin käräjäoikeudessa, eikä lapseksiottamisesta annetun lain 42 §:n 2 momentissa säädettyä muutoksenhakukieltoa sovelleta.*

Vieraassa valtiossa ennen tämän lain voimaantuloa tapahtuneen lapseksiottamisen ja lapseksiottamisen purkamisen tunnustamiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Sama koskee sellaisen

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

7.

Laki
isyyslain 53 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan isyyslain (11/2015) 53 § (poist.) seuraavasti:

53 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 4 päivänä maaliskuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Anne Holmlund /kok	Jaana Pelkonen /kok
jäs.	Mikael Jungner /sd	Arto Pirttilahti /kesk
	Arja Juvonen /ps	Kristiina Salonen /sd
	Suna Kymäläinen /sd	Kari Tolvanen /kok
	Johanna Ojala-Niemelä /sd	Ari Torniainen /kesk
	Aino-Kaisa Pekonen /vas	Kaj Turunen /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kirsi Pimiä.